

TIBET – RAJ ALI PEKEL**Mimi Urbanc**

UDK 913(515)

TIBET – RAJ ALI PEKEL**Mimi Urbanc**, Geografski inštitut AM ZRC SAZU, Gospoška 13, 1000 Ljubljana, Slovenija

Tibet, za nekatere Shangri-la; dolgo iskani raj, za druge začarana dežela zlatih samostanov, za vse pa je pusta visoka planota, obdana z zasneženimi vrhovi, oddaljena in skrivnostna dežela, ki v zadnjih desetletjih doživlja hitre spremembe.

UDC 913(515)

TIBET – HEAVEN OR HELL**Mimi Urbanc**, Geografski inštitut AM ZRC SAZU, Gospoška 13, 1000 Ljubljana, Slovenia

Some have called it Shangri-La; long-sought paradise, others an enchanted land of golden monasteries, but everybody considers the barren high plateau, bounded by the snow-capped mountains, for remote land of mystery that faces quick changes in last decades.

Stoletja so Tibetanci živeli v sozvočju s svojo skrivnostno in izjemno deželo ter njenimi bogovi. Življenje »na strehi sveta«, ki je ubiralo svoja pota daleč od preostalega sveta in zato burilo duhove ljudi, se je le počasi spreminjalo. Kitajska »miroljubna osvoboditev« pa je v deželo prinesla velike spremembe, ki so prizadele duhovno in kulturno življenje domačinov ter naravno okolje (6). V članku se bom omejila na pokrajino in spremembe v njej, duhovnih, kul-

turnih in političnih vidikov izgube politične samostojnosti pa se bom le dotaknila.

Tibetanska visoka planota je z več kot 2.000.000 km² največja planota na svetu, s povprečno nadmorsko višino približno 4900 m pa med najvišjimi. Številna gorovja vulkanskega izvora, ki se vlečejo v različnih smereh, planoto drobijo na posamezne ravni. Z vseh strani jo obdajajo mogočna gorstva: Kunlun Shan na severu, Karakoram na severozahodu ter Himalaja z ni-

Slika 1: Na celotnem južnem in jugozahodnem robu Tibetansko visoko planoto obrobja Himalaja, ki ni le podnebna pregrada, ampak tudi kulturna, gospodarska in politična meja. (Foto: I. Svetin.)

Slika 2: Velika nadmorska višina, malo padavin in močni vetrovi so v Tibetu povzročili nastanek puščav, ki se v zadnjih desetletjih zaradi neprimerne gospodarjenja hitro širijo. (Foto: M. Urbanc.)

zom najvišjih vrhov na svetu na jugozahodnem in južnem obrobju, na vzhodu pa se prek verige gorovij spušča v dolino Modre reke (Yangtze Kiang). Tibet in robna gorovja se ponašajo z vsemi 14 osemstisočaki. Današnji Tibet oziroma Avtonomna pokrajina Tibet obsega le dobro polovico vse planote oziroma historičnega Tibeta, ki je razkosan na štiri kitajske pokrajine; iz matične se nadaljuje v provinci Tsinghai in Sečuan (Sichuan) ter v Avtonomno pokrajino Sinkiang Uighur. Etnično sega prek meja Kitajske v Butan, Nepal in Indijo; vseh pripadnikov tibetanskih plemen je okrog 6 milijonov (1, 5).

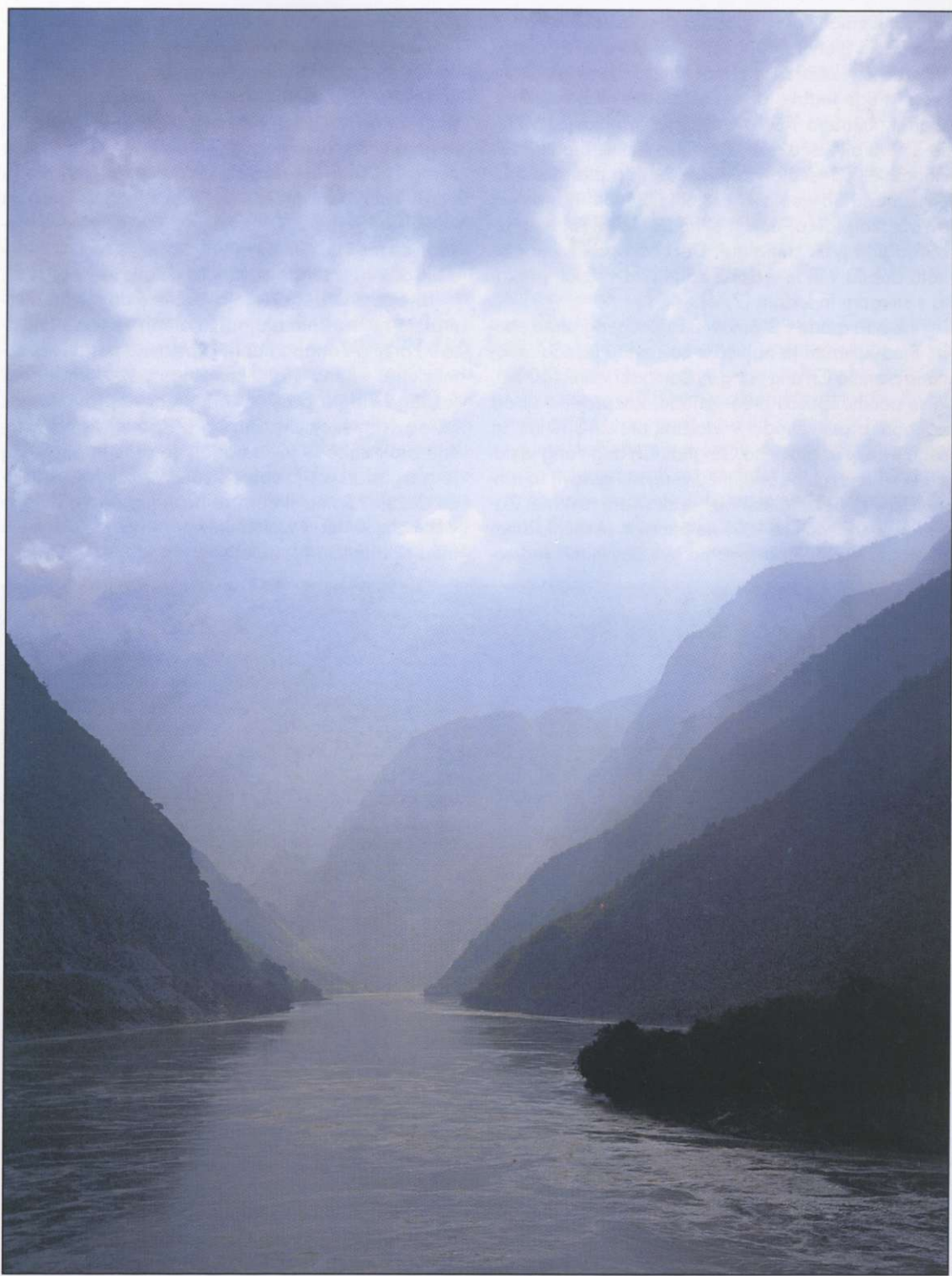
Nastanek planote je povezan z alpidskimi gorovornimi procesi. V terciarju je pred približno 50 milijoni let indijska plošča trčila z geosinklinalo Tetis in evrazijsko ploščo na južnem obrobju, se upognila in se začela podrivati pod Tetis in jo s tem dvigovati. V naslednjih 30 milijonih let je iz plitvejših delov Tetisa, ki so postali kopni, nastala Tibetanska planota. Intenzivno vulkansko delovanje v poznem kenozoiku je povzročilo nastanek gorovij, ki danes prepdajo planoto. Na južnem obrobju je nastala Trans-

himalaja, ki je postala podnebna pregrada. Strma južna pobočja so prestregla velike količine padavin in tako so največje južne reke s povečano močjo erodirale proti povirju in vzdolž starih prelomov z zadensko erozijo povzročile pretočitev rek, ki so do takrat tekle proti severu na planoto. Takrat se je izoblikoval današnji odtočni sistem v Tibetu (2, 4).

Proti koncu terciarja je zaradi povečanih pritiskov med obema ploščama, zlasti navpičnih, nastala Himalaja. Iz velikih globin so na površje prišle gmote metamorfni, magmatskih in sedimentnih kamnin, iz katerih so nastali današnji grebeni z najvišjimi vrhovi in najstrmejšimi pobočji na svetu. Pritiski indijske plošče niso bili usmerjeni samo proti severu, ampak tudi proti vzhodu in na vzhodnem robu planote ustvarili več gorovij, potekajočih od severa proti jugu (1, 2).

Takoj, ko je Visoka Himalaja postala podnebna pregrada, se je količina padavin na severnih robnih

Slika 3: Na vzhodnem robu planote, kjer se površje hitro zniža, so vode vrezale globoke soteske. Dolina v zgornjem toku reke Yangtse Kiang je tako ozka, da naj bi jo po legendi preskočil tiger. (Foto: M. Urbanc.)

hribovjih zmanjšala in postala so prav tako suha kot Tibetanska planota. Obenem z dvigovanjem površja so prečno tekoče reke z močno erozijo poglabljale svoje struge in tako danes tečejo po globokih soteskah iz južnega Tibeta v Gangeško nižavje. Manjše, s severa tekoče reke, ki se niso uspele prebiti prek Himalaje, pa tečejo vzporedno z njo proti vzhodu ali zahodu ob geološki prelomnici med indijsko in evrazijsko ploščo, dokler si na skrajnem robu ne izborijo poti prek Himalaje. Dokončno obliko je planota dobila v ledeni dobi, ko je bila v celoti prekrita s snegom in ledom (2, 4).

Tibet razpade v 3 osnovne fizičnogeografske enote, med katerimi je največja na severu ležeča uravnana planota Ch'ang 'ang v nadmorski višini 4600 m, ki se počasi spušča proti vzhodu. Razprostira se od zahoda proti vzhodu v dolžini prek 1300 km in sega v kitajsko provinco Qinghai. Ch'ang 'ang je pušta in neprijazna dežela; med verigami gorovij so rahlo valovite, deloma kamnite in skalnate ravnine. Zaradi izjemno majhne količine padavin se rečni sistem ni mogel razviti. Posejana pa je s številnimi, večino-

ma slanimi jezeri, izmed katerih so se nekatera popolnoma izsušila in tam so danes bogata nahajališča soli. Na južnem robu planoto omejuje Transhimalaja, ki jo na zahodu tvori gorovje Kailaš (Kangrinboqe Feng/Kailas) in na vzhodu gorovje Tangla. To je gorato območje neizrazitih oblik in smeri, dolgo okrog 1000 km in široko od 225 km v osrednjem delu do 32 km na skrajnem robu. Prek njegovih 6000 m visokih vrhov in 5000 m visokih prelazov poteka razvodnica med južnim delom Tibeta, ki se odmaka v Indijski ocean, in severnim, ki nima odtoka v morje (1, 5).

Drugo enoto sestavljajo globoke doline med Himalajo in Transhimalajo, iz katerih se vode izlivajo v Yarlung Zangbo Jiang, ki pozneje postane Brahmaputra. Njena 1290 km dolga pot jo vodi prek južnega Tibeta proti vzhodu, kjer napravi ovinek okrog vrha Namcha Barwa (7756 m) in nato zavije proti zahodu in se nadaljuje proti Indiji. Tukaj je gospodarsko, prebivalstveno in kulturno središče dežele. Sama dolina se proti jugu hitro dvigne v Himalajo in prek njenih najvišjih vrhov poteka meja med Kitajsko in Nepalom.

Slika 4: Somestan Yumbu Lakgang, najstarejša stavba v deželi, kraljuje nad ječmenovimi polji v dolini. Dolina Brahmaputre in njenih pritokov je žitnica dežele in zibelka tibetanske kulture. (Foto: I. Svetin.)

Na vzhodu, na meji s provinco Sečuan leži zadnja enota, ki jo tvorijo od severa proti jugu poteka-joča hribovja, razrezana z vzporednimi rečnimi dolinami rek Nu, Lancang in Jinsha, ki kasneje postanejo velike reke jugovzhodne Azije: Salween, Mekong in Yangtze Kiang. Več 100 kilometrov tečejo vzporedno, oddaljene le 20 do 30 kilometrov. Ravne dna je tukaj zelo malo, pobočja nad dolinami so izredno strma in zaradi milejšega podnebja porasla z gostimi mešanimi gozdovi.

Bolj kot lega v subtropskih zemljepisnih širinah sta za podnebje v Tibetu pomembni celinskost oziroma lega za visokimi gorami, ki določa predvsem padavinske razmere, in nadmorska višina, ki določa temperaturne razmere. Podnebje se spreminja od juga proti severu in z nadmorsko višino. Za večji del dežele je značilno suho celinsko podnebje, ki proti jugovzhodu prehaja v milo, celo subtropsko podnebje ter proti severu v hladno stepsko in hladno puščavsko podnebje. V robnih gorovjih pa z višino prehaja v gorsko podnebje. Za celotno deželo so značilna zelo izrazita dnevna temperaturna nihanja, ki so

večja od sezonskih, saj se zaradi močnega sončnega obsevanja suh zrak podnevi močno segreje, ponoči pa močno ohladi. Poleti se opoldanske temperature lahko dvignejo do 35°C , nočne pa spustijo do -17°C . Zjutraj in zvečer pa je vedno sveže, tudi zaradi stalnih močnih vetrov. Maksimalna temperatura v Lasi (Lhasa, 3900 m nad morjem) znaša 30°C , minimalna pa -19°C . V južnem delu Tibetu je srednja julijska temperatura 15°C , januarska pa $-2,2^{\circ}\text{C}$. Proti severu in z nadmorsko višino se temperature znižujejo in v zimskem času se lahko spustijo do -40°C (1, 3, 5).

Tibetanci svojo deželo imenujejo Gangg-ljongs ali Kha-ba-can, kar pomeni dežela snega, pa vendar je padavin in s tem snega zelo malo, saj Himalaja zapira pot vlažnim monsunskim gmotam. Po ocenah naj bi v povprečju padlo samo 250 mm dežja na leto, večinoma v poletnih mesecih. Padavine upadajo od juga proti severu in celotna severna planota jih dobi manj kot 250 mm letno (v osrednjem delu pod 50 mm), obenem je zaradi izredno suhega zraka in močnih vetrov intenzivno izhlapevanje. Zrač-

Slika 5: Na severnem vznožju Transhimalaje leži jezero Nam-tso, največje med več kot 15.000 jezeri v skupni velikosti ene in pol Slovenije. Je eno izmed štirih svetih jezer, romanje okoli njega pa traja celih 11 dni. (Foto: I. Svetin.)

na vlaga je nizka, megle skorajda ni. Zaradi suhega in svežega podnebja se žito ohrani do 60 let, posušeno surovo meso in maslo več kot leto, epidemije pa so redke. V južnem Tibetu je padavin okrog 500 mm (Lasa 400 mm), največ, okrog 1000, pa v globokih rečnih dolinah na vzhodu, po katerih prodirajo od juga vlažne in tople monsunske zračne mase. Podnebna snežna meja je tukaj v nadmorski višini 5300 m, medtem ko je na severu na 6600 m (1, 3, 5).

Večino dežele prekriva puščavsko in gorsko rastje, prevladuje travna stepa z redkim grmičevjem in posameznimi slabotnimi drevesu v zatišnih legah. Na jugu in jugovzhodu je rastje bujnejše zaradi rodovitnejših obrečnih prsti in seveda večjega vpliva monsunskih zračnih tokov. Drevesno rastje je tam pogostejše, še zlasti na skrajnem jugovzhodu, kjer so mešani gozdovi breze, topola, javorja, hrasta, bambusa, jelke, smreke, macesna in ciprese (1, 6).

V izjemnih geomorfoloških in podnebnih razmerah se je izoblikovalo občutljivo naravno okolje s skromnimi možnostmi preživetja, ki zahtevajo izjemno prilagajanje. Poselitev je zato redka, manj kot

2 človeka na km², in tretjina ozemlja je popolnoma neposeljena. Dežela je bila težko dostopna, obenem pa je tudi tradicionalna tibetanska politika narekovala osamitev. Stiki z ostalim svetom so bili do leta 1949 zelo skromni in Lasa je bila za tujce »prepovedano mesto«. Dežela je bila v celoti samooskrbna in o gospodarskem razvoju v zahodnem pomenu ne moremo govoriti. Kmetijstvo je bilo najpomembnejša panoga. Samostani so bili poleg plemiških rodbin lastniki zemlje, na kateri so delali tlačani, ki so bili osebno vezani na svojega gospoda, in zakupniki, ki so svoje obveznosti odplačevali v naravi. Le manjši del od skoraj 80 % kmečkega prebivalstva je bil osebno svoboden. Tradicija in ponos sta narekovala, da je vsaj en otrok v družini šel v samostan in zato ne preseneča dejstvo, da je bilo pred kitajsko zasedbo v deželi prek 200.000 menihov, med 30 in 44 % vsega moškega prebivalstva. Naravni prirast je bil zato nizek in poligamija je bila zelo pogosta v premožnejših družinah (1).

Družbeni in gospodarski razvoj se je v Tibetu res ustavil pred stoletji, kulturno in duhovno pa je bila dežela daleč pred zahodnimi civilizacijami; tudi v od-

Slika 6: Zaradi nadmorske višine in močnega sončnega obsevanja so vode in nebo v Tibetu izjemne modre barve in tudi samo ozračje ima čaroben modrikast pridih. (Foto: M. Urbanc.)

nosu do okolja. Pod vplivom tibetanskega budizma ali lamaizma se je razvila globoko verna družba, ki je živela v skladu z naravnimi zakoni. Tradicionalni tibetanski gospodarski in verski sistem je na prvo mesto postavljaval varovanje in ohranjanje naravnega okolja. Budistični nauk, ki se je v Tibetu zлил z verovanji v naravne sile, je poudarjal pomen »zadovoljstva« in ljudi odvrčal od nepotrebne potrošnje. Opozarjal je pred nevarnostjo pretirane izrabe naravnih virov, ker to ogroža življenje ostalih živih bitij in njihovo življenjsko okolje. Že daljnjega leta 1642 je Peti Dalaj Lama izdal odlok o varovanju živali in okolja, ki so ga potem vsako leto obnovili (1, 6).

S kitajsko kolonizacijo leta 1949, ki je korenito spremenila življenje v Tibetu na vseh ravneh, pa se je tradicionalni, okolju prijazen sistem porušil, nova politika je odprla pot hitrim spremembam, ki so prizadele predvsem travnate in obdelovalne površine, gozdove, vodne vire in živalstvo (5, 6). Prva grožnja okolju je povečano število prebivalcev, saj se je njihovo število z 1,2 milijona leta 1953 povečalo na 1,9 milijona (po nekaterih podatkih na 2,4 milijona) leta 1991. Število Kitajcev je neznano: samo voja-

kov naj bi bilo 400.000, vsaj toliko pa civilnega prebivalstva, ki je dobilo posebne državne ugodnosti za preselitev v Tibet: zagotovljeno delo, stanovanje, davčne olajšave in omiljeno družinsko politiko. V Lasi naj bi bila od okrog 100.000 prebivalcev vsaj polovica Kitajcev. Načrtna kolonizacija je povzročila čezmerno rabo naravnih virov in s tem negativne spremembe v okolju. Zlasti velik je prebivalstveni pritisk na jugu v dolini Brahmaputre, ki je že tradicionalno gosteje poseljena, ne dosti manjši pa na dobri polovici ozemlja, na katerem gospodarijo nomadi, polnomadi in lovci (5, 6, 7).

Pašniki prekrivajo kar 70% površin in so torej hrbtenica živinoreje, glavne kmetijske panoge. Črede ovac, koz in jakov štejejo 70 milijonov glav in preživljajo skoraj milijon ljudi. Tibetanski nomadi so se v stoletjih prilagodili ranljivim stepam. Letni zapisi o pašništvu, preišljene selitve čred in odgovornost za smotrno rabo, tako na posamični kot skupinski ravni, govorijo o tradicionalnih življenjskih navadah. Kitajsko obdobje pa je prineslo degradacijo pašnikov, zlasti na obrobju, zaradi spreminjanja v obdelovalne površine za potrebe kitajskih naseljencev. Nazadnje

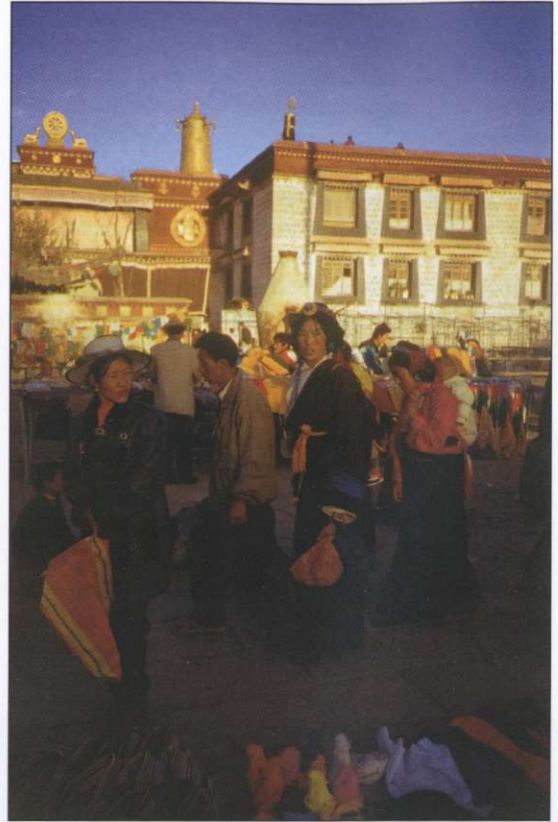
Slika 7: Pašniki na suhi in pusti planoti Ch'ang 'ang so domovanje milijonov jakov, ki niso samo simbol, ampak tudi vir osnovnih življenjskih potrebščin tibetanskega naroda. (Foto: M. Urbanc.)

je postala zemlja neprimerna tako za poljedelstvo kot tudi pašništvo in se spremenila v kamnito puščavo. Drugi ukrep, ki je prizadel zlasti tradicionalne selilne tokove, je bilo ograjevanje najboljših pašnikov za potrebe vojske, ki pa so zaradi prevelikega števila krav in konj kaj hitro postali popolnoma neplodni. Zaradi majhne količine padavin se travna ruša in z njo rastje obnavljata zelo počasi (3, 5).

Obdelovalne površine so omejene na rečne doline v južnem in jugozahodnem Tibetu. Osnovni pridelek je bil ječmen, pomešan z nekaterimi drugimi žiti, zlasti ajdo, in stročnicami. Tradicionalni poljedelski sistem je temeljil na kolobarju in mešanih kulturah ter bil prilagojen ranljivemu gorskemu okolju. Donos ječmena je znašal 2000 kg/ha in več in s tem za 200 do 300 kg presegal donose v podobnih podnebni razmerah v Rusiji in Kanadi. V zadnjem času so se poljedelske površine razširile in ječmen je zamenjala pšenica ob uporabi hibridnih semen in mineralnih gnojil. Kljub uporabi zaščitnih sredstev pa so pšenico napadale številne bolezni, ki so včasih popolnoma uničile pridelek (5, 6).

Leta 1949 so gozdovi v Tibetu prekrivali 221.800 km², do leta 1985 pa so se njihove površine zmanjšale na 134.000 km², torej skoraj za polovico. Zelo stari gozdovi gorskega in subtropskega tipa večinoma preraščajo strma, samotna pobočja nad rečnimi dolinami v jugovzhodnem delu. Gozdna meja je tukaj v nadmorski višini 3800 m in se v sušnejših predelih dvigne do 4300 m. Gozdarstvo zaposluje veliko število ljudi, večinoma kitajske priseljence, vojake in tibetanske zapornike. Gradnja novih cest, simbola gospodarskega razvoja dežele, omogoča dostop v sicer oddaljene predele in odvoz lesa. Starodavno prebiralno sečnjo je zamenjal golosek, kar je povzročilo zelo intenzivno denudacijo strmih pobočij. Zaradi velikih naklonov ter padavinskih in temperaturnih razmer je zaraščanje minimalno (3, 6).

Na robu planote, kjer se rekam zaradi hitrega znižanja reliefa močno poveča strmec, so velike možnosti za pridobivanje električne energije (3). Šele Kitajci pa so začeli z velikopoteznimi načrti izrabe rek za potrebe sosednjih pokrajin in z ogromnimi zavezitvami spreminjati rečne režime. Trenutno je v javnosti najodmevnejši projekt Yamdrok Yutso, ki predvideva izgradnjo pretočne hidroelektrarne na jezeru z istim imenom. Kljub zagotovilom uradnih oblasti, da naj bi režim jezera ostal nespremenjen, od pridobljene elektrike pa naj bi imeli koristi predvsem Tibetanci, le-ti nasprotujejo projektu. Vseeno so se dela

Slika 8: Kulturna revolucija konec šestdesetih let je uničila večino od prek 2000 samostanov. Med redkimi obnovljenimi je Jokhang v središču Lase, ki je najsvetejši izmed vseh in zato cilj množice romarjev. (Foto: M. Urbanc.)

ob enem najsvetejših tibetanskih jezer že začela, pred morebitnimi nemiri pa gradbišče varuje 1500 vojakov (6). Bogati alternativni viri, predvsem energija sonca, vetra in geotermalnih izvirov, zaenkrat ostajajo v celoti neizkoriščeni.

Tibet ima bogata nahajališča rud in mineralov, izmed katerih nekateri, zlasti litij, krom, baker, zlato, boraks in železo, pomenijo znaten delež v svetovnih zalogah. Poleg tega letno načrpajo prek milijona ton surove nafte. Zaradi izčrpanosti kitajskih rudnih zalog se rudarstvo v Tibetu izredno hitro povečuje in Kitajska namerava do konca tisočletja iz Tibeta napraviti državno rudarsko središče. Pri tem v celoti zanemarija tudi minimalne okoljevarstvene ukrepe, kar je zlasti v občutljivejših legah pripeljalo do degradacije okolja, sesedanja zemlje, plazov, zmanjševanja pašnih površin (5, 6).

Do leta 1950 v Tibetu ni bilo nobene industrije. Delovala so le manjša obrtna središča v privatni ali kolektivni lasti, v katerih so poleg predmetov za vsakdanjo rabo izdelovali še slike na pergamentu, verske predmete, tapiserije ter nakit. Začetek industrializacije sta prinesli železarna in lesna tovarna v Lasi. Danes naj bi bilo na planoti prek 500 obratov lesno-predelovalne, usnjarske in tekstilne industrije, ki z izpušnimi plini, odpadki in odpadnimi vodami onesnažujejo naravno okolje (5, 6).

Na planoti Ch'ang t'ang so pod imenom »Los Alamos« tekle najpomembnejše jedrske raziskave v vojne namene in jedrsko orožje je v Tibetu od leta 1972 dalje. Do danes naj bi ga Kitajci nakopičili tu precejšnje količine; uradna poročila govorijo o 90 jedrskih raketah, poleg tega pa je več odlagališč jedrskih odpadkov, pripeljanih iz ostalih pokrajin in lastnih. Tu so največje zaloge urana na svetu, ki ga pridobivajo v devetih rudnikih in ga predelujejo na mestu pridobivanja, odvrženi in nezavarovani odpadki pa ogrožajo podtalnico, katere zaloge so močno omejene (5, 6, 7).

Kljub splošnemu prepričanju, da je Tibet neplodna in pusta dežela, pa ga odlikuje veliko bogastvo rastlinskih in živalskih vrst. Samo rododendron je 400 vrst, polovica vseh poznanih, ptičja populacija šteje tretjino vse evropske. Reliefne in podnebne razmere narekujejo neenakomerno porazdelitev in razvoj številnih endemičnih vrst, ki so zaradi zaprtosti dežele popolnoma nepoznane. Na severni planoti je na četrtini celotnega ozemlja samo desetina vseh vrst, na drugi strani pa je v dolinah in na pobočjih na skrajnem jugu in jugovzhodu prek 80% vseh vrst. Tukaj pa so posegi v okolje največji, zlasti v gozdovih skrajnega vzhoda. V zadnjih desetletjih se je število divjih živali in ptic močno zmanjšalo, zlasti zaradi športnega lova in trgovine z živalskimi proizvodi in posredno zaradi krčenja njihovega življenjskega prostora, ki ga zahteva poseljevanje in uvažanje novih dejavnosti v prostor. Lovni turizem, organiziran za bogate tujce, prinaša velike dobičke, saj trofeje ogroženih živali dosegajo visoke cene. Lov na tibetansko antilopo stane 35.000 USD, na jeleno »samo« 13.000 USD. V deželi, kjer je dohodek na prebivalca le 30 USD, se je težko upreti divjemu lovu, zlasti če koža snežnega leoparda na črnem trgu prinese 20.000 USD. Če se bo ta trend nadaljeval, bodo številne vrste, ki jih je ostali svet komaj spoznal, izginile še predem bi jih preučili. Leta 1990 je bilo na svetovni listi ogroženih živali 30 tibetanskih

vrst, kljub temu da je uradno zaščitenegega kar 12% ozemlja Avtonomne pokrajine Tibet ali 310.000 km². Odnos Pekinga pokaže tudi dejstvo, da vlada daje strogo zaščitene velike pande tujim državljanom za darila. Naravno ravnotežje je porušeno, nekateri zajedavci, na primer podgane, so se močno razširili in po nekateri ocenah so konec sedemdesetih let podgane uničile pridelek, s katerim bi preživel preko 5 milijonov ovac (5, 6).

Tibet je glavno azijsko povirno območje. Reke se napajajo iz podtalnice in zalog ledu. Sama dežela porabi manj kot 1% vode, vsa ostala odteče na sosednja območja. Pomen rek sega daleč prek meja Avtonomne pokrajine Tibet, saj v njihovem povirju živi 47% svetovnega in 85% azijskega prebivalstva. Torej vplive degradacije tibetanskega okolja čuti skoraj polovica človeštva, ki živi v dolinah rek, ki pritekajo s Tibeta. Nekatero katastrofalno povodnji v Indiji, Bangladešu, Pakistanu in na Kitajskem v zadnjem desetletju pripisujejo pretirani sečnji gozda na Tibetanski planoti. Zaradi izrednih razsežnosti in visoke nadmorske višine ima Tibet velik vpliv na globalne podnebne razmere, zlasti na vetrove. Širjenje puščav in zmanjševanje deleža gozdnih površin ima lahko zato katastrofalne posledice, ki jih bodo občutile sosednje dežele, predvsem Indija in Kitajska, pa tudi Evropa in Amerika (5, 6).

Dokler bo uradna politika glavni krivec okoljskih problemov, se le-teh ne bo dalo rešiti s kozmetičnimi ukrepi, kot so oblikovanje zavarovanih območij in zakoni, ki se načrtno kršijo. Po mnenju Dalaj Lame bi moral celotni Tibet postati demitalizirano območje, kjer bi živa bitja živela v harmoničnem sožitju z naravo, Tibetanci pa bi imeli možnost ponovno uveljaviti tradicionalne oblike smotrne rabe naravnih dobrin. Pa je vrnitev nazaj sploh še mogoča?

1. *Encyclopaedia Britannica*. CD-rom. Chicago, 1997.
2. Rogers, J., J., W. 1993: *A History of the Earth*. University press. Cambridge.
3. Sigrid, M. 1991: *The Upper Limit of Alpine Land Use in Central, South- and Southeastern Tibet*. GeoJournal, Kluwer Academic Publishers. Dordrecht.
4. Summerfield, M. A. 1991: *Global Geomorphology*. Longman Scientific & Technical. New York.
5. www.ciolek.com/wwwvl-TibetanStudies.html
6. www.savetibet.org/background/environment.html
7. www.tibet.com/

